

Virksomhetsplan for Etikkrådet for 2023

1 Hovedprioriteringer

Etikkrådet skal fange opp, undersøke og vurdere selskaper som bør utelukkes eller settes til observasjon etter retningslinjene for observasjon og utelukkelse fra SPU. Ettersom fondet er investert i over 9000 selskaper som hører hjemme i om lag 75 land, må rådet gjøre et utvalg av hendelser og temaer for nærmere undersøkelser.

I september 2021 ble retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra SPU endret på flere punkter. Det kom et nytt produktkriterium som gjelder produksjon av cannabis, og et nytt atferdskriterium som gjelder selskaper som selger våpen til stater som anvender disse i strid med folkerettens regler. Korrupsjonskriteriet ble omformulert slik at det nå omfatter all grov økonomisk kriminalitet, og det ble lagt føringer for avgrensningen av våpenkriteriet som har betydning for vurderingen av selskaper som produserer leveringsplattformer for kjernevåpen. I 2022 ble Russland og Belarus lagt til listen over land der fondet er avskåret fra statsobligasjonsinvesteringer. Det følger av dette at fondet heller ikke kan investere i selskaper som selger våpen til disse landene, jf retningslinjenes § 4 d. Det er også gjort en endring i bestemmelsen om Norges Banks arbeid slik at banken nå kan utelukke selskap eller sette dem til observasjon etter klimakriteriet uten en tilrådning fra Etikkrådet, jf. retningslinjenes § 6 (1).

Etikkrådet har kommet langt med implementeringen av endringene av retningslinjene fra 2021. Arbeidet vil fortsette inn i 2023. Endringen av arbeidsdelingen knyttet til klimakriteriet gjør at Etikkrådet ikke prioriterer arbeid med saker som gjelder klimagassutslipp.

Mens mulige produktbaserte saker undersøkes etter hvert som de fanges opp, er det større behov for å prioritere mellom atferdssaker. Etikkrådet legger vekt på å dekke bredden i mandatet, og dette er reflektert i bemanningen i sekretariatet. Etikkrådet prioriterer saker som er særlig alvorlige der risikoen for videre normbrudd synes uakseptabel. Saker velges ut både gjennom målrettede undersøkelser av bransjer eller geografiske områder der risikoen synes særlig stor, og gjennom den løpende porteføljeovervåkingen.

Etikkrådet ble i inneværende år tildelt et budsjett på 18 mill. kroner og sekretariatet har en bemanning på ni årsverk. Vi har i virksomhetsplanen lagt til grunn en økning i bemanningen på én person og dermed også en viss økning i budsjettet for 2023.

2 Etikkrådets virksomhet

2.1 Grunnlag

Finansdepartementet har fastsatt retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland. Formålet med retningslinjene er «å unngå at fondet er investert i selskaper som forårsaker eller medvirker til alvorlige krenkelser av grunnleggende etiske normer». Rådet skal i henhold til § 5 første ledd gi råd til Norges Bank om observasjon og utelukkelse av selskaper etter kriterier som er fastsatt i retningslinjene.

2.1.1 Kriteriene for observasjon og utelukkelse

Kriteriene for observasjon og utelukkelse er fastsatt i §§ 3 og 4:

§ 3. Kriterier for produktbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

(1) Fondet skal ikke være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer:

- a. utvikler eller produserer våpen eller sentrale komponenter til våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper, herunder biologiske våpen, kjemiske våpen, kjernevåpen, ikke-detektbare fragmenter, brannvåpen, blindende laservåpen, antipersonellminer og klaseammunisjon.
- b. produserer tobakk eller tobakksvarer
- c. produserer cannabis til rusformål.

(2) Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for gruveselskaper og kraftprodusenter som selv eller konsolidert med enheter de kontrollerer enten:

- a. får 30 pst. eller mer av sine inntekter fra termisk kull,
- b. baserer 30 pst. eller mer av sin virksomhet på termisk kull,
- c. utvinner mer enn 20 millioner tonn termisk kull per år, eller
- d. har en kraftkapasitet på mer enn 10 000 MW fra termisk kull.

§ 4. Kriterier for atferdsbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

- a. grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene
- b. alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner
- c. salg av våpen til stater i væpnede konflikter som benytter våpnene på måter som utgjør alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler for stridighetene
- d. salg av våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntak omtalt i mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 2-1 andre ledd bokstav c
- e. alvorlig miljøskade
- f. handlinger eller unnlatelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser
- g. grov korrupsjon eller annen grov økonomisk kriminalitet
- h. andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer.

2.1.2 Andre føringer i retningslinjene

Retningslinjene gir ellers en rekke føringer for rådets arbeid både når det gjelder administrative rutiner og arbeidsdokumenter, selve arbeidet og koordinering av arbeidet med Norges Bank.

Etikkrådets arbeid

Rådet skal:

- overvåke fondets investeringer med sikte på å avdekke om selskaper er ansvarlige for eller medvirker til virksomhet som er nevnt i retningslinjene
- utarbeide og offentliggjøre prinsipper for utvalg av selskaper for nærmere undersøkelser
- sørge for at en sak er godt opplyst før råd avgis

- gi selskaper som vurderes, mulighet til å fremlegge informasjon og synspunkter tidlig i prosessen og forelegge utkast til tilrådning etter § 4 for selskapene til uttalelse
- begrunne sine råd til banken
- utarbeide og offentliggjøre rutiner for å vurdere om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede og informere utelukkede selskaper om rutinene.

Koordinering

Rådet skal:

- bidra til god koordinering mellom Norges Bank og Etikkrådet og et effektivt samspill mellom virkemidlene
- ha jevnlig møter med Norges Bank
- gi Norges Bank informasjon om selskaper som er identifisert for innledende vurderinger
- ha rutiner for informasjonsutveksling og koordinering med Norges Bank
- bidra til at kommunikasjon med selskaper er koordinert
- offentliggjøre tilrådingene når banken offentliggjør sine beslutninger.

Administrative rutiner og arbeidsdokumenter

Rådet skal:

- påse at sekretariatet har hensiktsmessige prosesser og rutiner
- årlig utarbeide en virksomhetsplan
- avgi en årlig rapport om sin virksomhet
- regelmessig evaluere sitt arbeid.

3 Virksomhetsplan for 2023

3.1 Produktbasert utelukkelse

Implementeringen av endringene i retningslinjene fra 2021 har vært den viktigste delen av Etikkrådets arbeid etter produktkriteriene i 2022. Det er avgitt en rekke tilrådingen om utelukkelse av selskaper som produserer cannabis eller tobakk. De fleste av disse selskapene var ikke i fondet, men har blitt vurdert etter at Norges Bank gjorde Etikkrådet oppmerksom på selskapene, jf. § 3 i retningslinjene. Det gjenstår noe arbeid med implementeringen av endringene i retningslinjene som Etikkrådet vil følge opp i løpet av 2023.

Ellers vil arbeidet med produktkriteriene bestå i å ta stilling til saker som kommer opp gjennom porteføljeovervåkingen. Etikkrådet har en avtale med konsulentselskapet ISS-Ethix som rapporterer til rådet kvartalsvis om selskaper som produserer spesifiserte våpentyper, tobakk eller cannabis eller selger våpen til visse stater. Avtalen, som ble inngått i 2021, løper i to år, men kan forlenges i inntil to år.

Særlig når det gjelder produksjon av visse våpentyper, fanges det hvert år opp en del saker som gjelder selskaper som enten har sluttet med produksjon av våpentyper de tidligere har vært utelukket for, eller som har startet produksjon av nye våpentyper som må vurderes opp mot retningslinjene.

Når det gjelder kriteriet for utelukkelse av selskaper som utvinner eller bruker termisk kull, kan Norges Bank i henhold til retningslinjene på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse av selskaper. Det er avtalt en arbeidsdeling mellom Etikkrådet og

Norges Bank som innebærer at banken identifiserer selskaper som faller inn under kriteriet. Etikkrådet vil vurdere selskaper som eventuelt blir spilt inn til rådet etter dette kriteriet.

I 2023 skal Etikkrådet:

- fortsette implementeringen av endringene i retningslinjene fra 2021
- vurdere saker som fanges opp i den løpende porteføljeovervåkningen.

3.2 Atferdsbasert observasjon og utelukkelse

Også for arbeidet etter atferdskriteriene har implementeringen av de nye retningslinjene hatt høy prioritet i 2022. Rådet har bygget opp kompetanse både når det gjelder konfliktområder som kan være relevante for det nye våpensalgskriteriet, og grov økonomisk kriminalitet, hvor det også er rekruttert en ny medarbeider i sekretariatet. Arbeidet med disse kriteriene vil i 2023 følge de samme prosedyrene som arbeidet med andre kriterier.

Selskaper blir tatt opp til nærmere vurdering etter atferdskriteriene enten som følge av den løpende porteføljeovervåkningen, som følge av eksterne henvendelser eller som følge av tematiske utredninger av områder som rådet har bestemt seg for å se nærmere på. Rådet har en avtale med en konsulent, RepRisk, som rapporterer om selskaper som kan ha virksomhet som rammes av atferdskriteriene. Avtalen, som ble inngått i 2021, løper i to år med mulighet for forlengelse i inntil to år. En viktig del av Etikkrådets løpende arbeid er å gå igjennom rapporter fra porteføljeovervåkningen, og å vurdere saker som eventuelt spilles inn fra andre. Når det gjelder våpensalgskriteriene, er disse dekket av konsulentavtalen med ISS-Ethix.

Innenfor hvert kriterium velger Etikkrådet ut saker for utredning basert på normbruddenes alvor og omfang, konsekvensene av normbruddene, selskapenes ansvar for eller medvirkning til normbruddene, hva selskapene har gjort for å avbøte skade de har forårsaket, og sannsynligheten for nye, tilsvarende normbrudd. Selskapenes atferd vurderes opp mot veletablerte normer slik disse kommer til uttrykk i internasjonale konvensjoner eller anerkjente retningslinjer, der slike finnes.

En gang i året gjennomgår rådet de utelukkede selskapene. Hvis selskapene fortsatt driver virksomheten de er utelukket for, gjør ikke Etikkrådet ytterlige undersøkelser med mindre selskapet ber om det eller det av andre grunner er hensiktsmessig. Etikkrådet skriver også et årlig brev til banken og gjør rede for prosessen.

For selskaper som står til observasjon, skal Etikkrådet avgi minst ett observasjonsbrev i observasjonsperioden. Den første rapporten blir avgitt i løpet av to år etter at selskapet er satt til observasjon. For øyeblikket står ni selskaper til observasjon på grunnlag av en tilrådning fra Etikkrådet. Norges Bank følger opp selskaper som banken har satt til observasjon på eget initiativ etter kullkriteriet.

For atferdskriteriene vil rådet:

- gjennomgå nyhetsrapporter og eventuelle anmodninger om å vurdere selskaper
- utrede selskaper som velges ut for nærmere vurdering
- vurdere utelukkede selskaper i henhold til etablerte rutiner
- avgi observasjonsrapporter.

3.2.1 Grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene

På menneskerettighetsområdet arbeider Etikkrådet etter en plan fra 2019 som gjelder tematiske/geografiske utredninger av områder der risikoen for menneskerettsbrudd i tilknytning til selskaper i fondet er stor. I tillegg kommer arbeidet med enkeltsaker som fanges opp gjennom porteføljeovervåkningen.

Arbeidet etter menneskerettighetskriteriet må ses i sammenheng med saker som vurderes etter kriteriet som gjelder krenkelser av individers rettigheter i krig- eller konfliktsituasjoner. Dette arbeidet har vært omfattende siden 2021 på grunn av situasjonen i Myanmar, og vil trolig kreve mye ressurser også i 2023.

Gjennom porteføljeovervåkningen fanger Etikkrådet løpende opp saker som gjelder brudd på urfolks rettigheter. Saker om tvangsflytting er også blant de mest alvorlige menneskerettskrenkelsene som fanges opp fordi det ofte rammer sårbare grupper som får sine livsvilkår forringet som følge av tvangsflyttingen.

Etikkrådet har i flere år fokusert på tvangsarbeid og arbeidsforhold som grenser til tvangsarbeid. Her har rådet vurdert selskaper i Gulfstatene, Malaysia, Kina og Brasil. I 2023 vil Etikkrådet gjennomføre undersøkelser av selskaper Øst-Asia. Det er også flere utredninger i gang av enkeltsselskaper som er fanget opp tidligere.

Rådet har avsluttet de systematiske undersøkelsene av brudd på arbeidstakerrettigheter i selskaper som produserer tekstiler i enkelte land. I 2023 vil Etikkrådet bruke samme metodikk for å undersøke selskaper som produserer sko.

Etikkrådet avga i 2020 sin første tilrådning om menneskerettighetsbrudd knyttet til bruk av overvåkningsteknologi. I 2023 vil rådet se på selskaper som gjennom digitale tjenester kan medvirke til svært grove brudd på menneskerettighetene.

Rådet vil fokusere på følgende på menneskerettighetsområdet i 2023:

- Urfolks rettigheter
- Arbeidstakerrettigheter
- Tvangsarbeid
- Medvirkning til grove menneskerettighetsbrudd gjennom digitale tjenester
- Tvangsflytting og andre alvorlige krenkelser som fanges opp i porteføljeovervåkningen.

3.2.1 Alvorlige krenkelser av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner

Arbeidet med krig- og konfliktkriteriet har vært omfattende de siste årene. Selv om det kan synes klart hvilke konflikter og selskaper det per i dag er aktuelt å vurdere i året som kommer, er ikke dette et kriterium hvor det er så lett å planlegge aktiviteten. Nye konflikter og ny kunnskap kan kreve omprioriteringer i løpet av året.

Etter militærkuppet i Myanmar i februar 2021 kom det mye informasjon om selskaper som har forbindelser til militæret, og det er fremdeles selskaper i fondet som på ulike vis er knyttet til denne konflikten. Dette arbeidet vil ha høy prioritet også i 2023.

Etikkrådet vil fortsette å ha oppmerksomhet mot selskaper med virksomhet i områder der okkupasjonsretten kommer til anvendelse. Dette gjelder særlig selskaper med virksomhet på Vestbredden der Etikkrådet vurderer om selskapenes rolle er så sentral at de kan sies å medvirke til folkerettsbrudd. Det kan også være andre konflikter der kriteriet kommer til anvendelse.

Rådet vil i 2023 vurdere:

- selskaper med tilknytning til militæret i Myanmar
- selskaper med virksomhet på Vestbredden.

3.2.2 Salg av våpen til stater i væpnede konflikter der våpnene brukes i strid med folkerettens regler

Dette kriteriet ble innført i 2021. Blant annet på grunnlag av en konsulentstudie har Etikkrådet valgt ut fem konflikter der våpen benyttes i strid med folkerettens regler, for nærmere undersøkelser. Dette er Myanmar, Jemen, Sør-Sudan, Ethiopia og Libya. Etikkrådet er nå i ferd med å identifisere eventuelle selskaper som selger våpen til parter i disse konfliktene.

Etikkrådet vil i 2023:

- Følge videre med på om selskaper i fondet selger aktuelle våpentyper til stater i væpnede konflikter der det er en uakseptable risiko for at våpnene brukes i strid med folkerettens regler.

3.2.3 Salg av våpen eller militært materiell til nærmere angitte stater

Dette kriteriet gjelder salg av våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av statsobligasjonsunntaket, jf. retningslinjene § 2-1 andre ledd bokstav c. I 2022 er Russland og Belarus lagt til landlisten, som tidligere bare besto av Syria og Nord-Korea. Ingen selskaper er nå utelukket etter dette kriteriet, og det er sjelden at relevante saker fanges opp av portefølje-overvåkingen. De fleste børsnoterte våpenselskaper er trolig avskåret fra å levere våpen til disse landene på grunn av sanksjoner.

I 2023 vil Etikkrådet:

- Følge med på om selskaper i porteføljen leverer militært materiell til disse landene.

3.2.4 Alvorlig miljøskade

Etikkrådet følger løpende med på om selskaper strandsetter skip eller oljeplattformer til opphugging enkelte steder i Asia. Rådet legger nå til grunn at opphugging i Bangladesh og Pakistan innebærer en uakseptabel risiko for miljøskade eller grove brudd på arbeidstakerrettigheter. Opphugging i India må vurderes individuelt ettersom det der er mye større forskjeller mellom ulike huggeverft når det gjelder tiltak for å hindre miljøskade. Etikkrådet har vurdert flere selskaper som har avhendet skip eller oljeplattformer til opphugging i disse landene i 2022. Selskapene har gitt uttrykk for at de vil innføre retningslinjer for opphugging som reduserer risikoen for miljøskade. Etikkrådet vil i 2023 vurdere om selskapenes retningslinjer er egnet til å redusere risikoen for miljøskade og brudd på arbeidstakerrettigheter tilstrekkelig, og dessuten vurdere eventuelle nye selskaper som avhender skip til opphugging i India, Pakistan eller Bangladesh.

Etikkrådet fikk i 2021 kartlagt selskaper som har virksomhet som påvirker verneområder med høye verneverdier, og har identifisert noen selskaper som skal vurderes videre.

Utgangspunktet for vurderingen er tap av viktig biologisk mangfold. Dette er ikke en ny problemstilling for Etikkrådet. For eksempel har Etikkrådet tidligere avgitt tilrådninger om selskaper med virksomhet som kan skade verdensarvområder og selskaper med virksomhet som fører til avskoging av tropisk skog med store naturverdier. Her er det fortsatt behov for å følge opp selskaper som allerede står til observasjon.

I 2021 bestilte Etikkrådet en konsulentstudie med sikte på å identifisere særlig forurensende gullgruver. Flere slike selskaper er aktuelle for en nærmere utredning. På grunn av kapasitetsproblemer er vurderingen av selskapene fortsatt i en startfase, men vil bli prioritert i 2023.

Etikkrådet vil i 2023 også se nærmere på perfluorerte stoffer (PFAS-er). Dette er stoffer som har en lang rekke bruksområder, og som er giftige. Stoffene er svært stabile og akkumuleres i mennesker og miljø over hele verden. Flere PFAS-er er strengt regulert. Etikkrådet vil se nærmere på produksjon av slike stoffer som er forbudt i EU.

I 2023 vil Etikkrådet særlig arbeide med miljøskade knyttet til følgende områder:

- skipsopphugging i noen land
- tap av viktig biologisk mangfold knyttet til blant annet avskoging og virksomhet som påvirker verneområder og kritisk truede arter
- særlig forurensende gruvevirksomhet
- produksjon av PFAS-er som er forbudt i EU.

3.2.5 Klimakriteriet

I 2022 har retningslinjene blitt endret slik at Norges Bank har fått adgang til å utelukke selskaper etter klimakriteriet uten tilrådning fra Etikkrådet, tilsvarende kriteriet for utelukkelse av kullselskaper. Etikkrådet har likevel anledning til å gi råd om å utelukke selskaper både etter kull- og klimakriteriet, men i praksis vil Etikkrådet ikke prioritere dette.

Klimakriteriet skiller seg fra de andre kriteriene ved at det ikke finnes etablerte normer som enkeltsekskapers virksomhet kan holdes opp mot. Videre skal selskaper vurderes på et aggregert selskapsnivå. Det kreves mye data både om selskapene som vurderes, og om utslipp hos andre selskaper med liknende virksomhet. I lys av styrkingen av klimaarbeidet i Norges Bank mener Etikkrådet at banken er bedre plassert til å vurdere om selskaper har uakseptable klimagassutslipp. Etikkrådet vil derfor ikke ha noen arbeidsplan for dette kriteriet.

3.2.6 Grov korrupsjon og annen grov økonomisk kriminalitet

I 2021 ble dette kriteriet endret fra bare å gjelde grov korrupsjon til også å omfatte annen grov økonomisk kriminalitet. Så langt det er mulig og hensiktsmessig, vil rådet legge til grunn samme tilnærningsmåte for annen grov økonomisk kriminalitet som det har gjort for korrupsjon. Dette innebærer at selskaper registreres løpende på grunnlag av korrupsjons-/økokrimanklager som fanges opp gjennom porteføljeovervåkingen. Selskaper som har vært knyttet til flere alvorlige saker og som ikke ser ut til å foreta de nødvendige justeringer av sin virksomhet, undersøkes nærmere. Deretter innhenter rådet opplysninger om etterlevelsessystemene til disse selskapene. Rådet vurderer den fremtidige risikoen på grunnlag av hva selskapet tidligere har gjort for å forebygge korrupsjon/økokrim, hvordan selskapet har respondert på konkrete anklager, hvilke systemer selskapet har innført for å forebygge korrupsjon/økokrim fremover, og samsvaret mellom hva selskapet sier at det gjør og hva det faktisk gjør på dette området.

Hvis det fanges opp anklager mot mange selskaper i en bestemt sektor, gjennomgår Etikkrådet sektoren samlet og undersøker de selskapene som er gjenstand for de mest alvorlige anklagene. I år har rådet gått gjennom telekomselskapene i fondet som har blitt fanget opp gjennom porteføljeovervåkingen, og identifisert to selskaper som vil bli vurdert nærmere i 2023 med henblikk på korrupsjonsrisiko. For tiden er det ett selskap til utredning for korrupsjon innenfor oljeservice. I 2023 tar rådet også sikte på å foreta en samlet gjennomgang av selskap innenfor bygg- og anleggsbransjen som har blitt fanget opp under

korruptjonskriteriet. Det vil også kreve en del ressurser å følge opp to selskaper som står til observasjon.

Når det gjelder annen grov økonomisk kriminalitet, har det vært en prioritert oppgave å innarbeide og operasjonalisere kriteriet. Rådet er i gang med å drøfte aktuelle problemstillinger og legge grunnlaget for det videre arbeidet. På bakgrunn av føringene fra Etikktvalget vil særlig hvitvasking som kriminalitetsform gis prioritet. For å bygge kompetanse på dette området har rådet i år holdt et seminar med internasjonalt anerkjente eksperter om dette temaet. Det er naturlig i første omgang å fokusere arbeidet mot finanssektoren, både i form av egne handlinger, men trolig mer praktisk også finansinstitusjoners evne/vilje til å forhindre andres hvitvaskingshandling (AML). I 2023 vil rådet skaffe seg oversikt over finansinstitusjoner i porteføljen (sektorstudie) for å kunne rangere disse etter kriterier der handlingene for eksempel vektet etter antall hendelser, beløp involvert, samfunnsskade, grad av skyld, etc. Selskaper som peker seg ut med særlig høy risiko, vil så bli vurdert for utelukkelse eller observasjon.

Etikkrådet vil i 2023:

- Utrede selskaper innenfor telekom, oljeservice og olje- og gassektoren for korrupsjonsrisiko
- Gjennomgå selskap innenfor bygg- og anleggsbransjen med henblikk på korrupsjonsrisiko
- Utarbeide kriterier for vurdering av selskaper som medvirker til annen grov økonomisk kriminalitet
- Rangere finansinstitusjonene som representerer størst risiko for hvitvaskingshandling og identifisere noen selskaper for nærmere utredning
- Vurdere andre sektorer.

3.2.7 Andre grove brudd på grunnleggende etiske normer

Grove normbrudd som ikke hører inn under de andre kriteriene, kan vurderes etter dette kriteriet. Tidligere har kriteriet vært anvendt på saker som gjelder ressursutvinning i omstridte områder. Dette følger Etikkrådet løpende med på. I år har Etikkrådet vurdert risiko for skade på kulturarv etter dette kriteriet. Rådet er også i ferd med å gjennomgå dyrevelferdssaker som er fanget opp gjennom porteføljeovervåkingen.

I 2023 vil rådet særlig fokusere på:

- problemstillinger som tidligere har vært vurdert etter dette kriteriet.